

Verkenning

Circulair Opdrachtgeven en Inkopen

De Waddeneilanden

Opdracht: Projectleider Circulair Inkopen Regio Deal De Waddeneilanden

Samenwerkingsproject: Circulair Inkopen

Actielijn: Gunstig Ontwikkelklimaat voor de circulaire economie (5.1)

Programmalijn: Circulaire Economie (5)

Circulair Friesland | Maart 2025

Inhoudsopgave

Inleiding

1. Algemene bevindingen op hoofdlijnen - 3
 2. Bevindingen per eiland - 6
 3. Conclusies en aanbevelingen – 8
 - 3.1 Ondersteuning en kennisdeling
 - 3.2 Samen circulair opdrachtgeven en inkopen
 4. Vervolgstappen: de roadmap - 11
- Bijlage 1 Lijst geïnterviewde personen - 12

Inleiding

Voor de Waddeneilanden wordt circulair denken en handelen mede vanuit een behoefte zelfvoorzienend te zijn steeds belangrijker. Hoe gaan we op de eilanden slim en slagvaardig om met water, energie, materialen, de natuur en elkaar? Circulair inkopen door gemeenten is een stevig instrument om duurzame ontwikkeling op de eilanden te bevorderen. Middels een circulair inkoopproces ruimte creëren voor innovatie of nieuwe toepassingen, die passen bij de aard en setting van het eiland. Echter de gemeenten op de Waddeneilanden kennen geen grote inkoopafdelingen. Samenwerken om ervaring op te doen met circulaire inkoopprocessen, kennis te delen en zo samen een versnelling te realiseren zijn redenen om circulair inkopen als project op te nemen in de Regio Deal de Waddeneilanden.

Als eerste onderdeel is door Vereniging Circulair Friesland in opdracht van de Regio Deal een verkenning uitgevoerd. Dit om de volgende inzichten te verkrijgen.

- Wat zijn ambities? Wat willen we wel of vooral niet op het eiland?
- Waar staan de eilandgemeenten ten opzicht van circulair inkopen? Wat wordt al circulair ingekocht?
- Waar liggen wensen en behoeften? Waar zitten uitdagingen?

De verkenning vormt input om te komen tot een maatwerktraject per eiland voor circulair inkopen. Wat kan samen, wat eiland specifiek? Daarbij is het slim, wenselijk en van belang aan te sluiten bij de agenda's op de eilanden, de diverse landelijke en regionale ontwikkelingen rond circulair inkopen en instrumenten en tools van de Friese Circulaire Inkoopacademie. Als ook met het in ontwikkeling zijnde inkoop en aanbestedingsbeleid van de gemeenten Ameland, Schiermonnikoog, Terschelling, Vlieland en Samenwerkingsverband de Waddeneilanden.

Deze verkenning, gebaseerd op gesprekken met de vijf eilandgemeenten en documentanalyse, biedt inzicht in ambities, belemmeringen en kansen en welke ondersteuning nodig en wenselijk is vanuit de Regio Deal om circulair inkopen bij gemeenten te versnellen.

1. Algemene bevindingen op hoofdlijnen

Hieronder volgen bulletgewijs enkele algemene bevindingen die de stand van zaken weergeven rond Circulair Inkopen op de waddeneilanden. De bevindingen komen voort uit analyse van documenten en (groeps) gesprekken op de vijf eilanden.

Stand van zaken rond (circulair) inkopen en aanbesteden op de waddeneilanden

- Gemeenten hanteren nog geen eenduidig definitie voor circulaire economie. Waarde is gekoppeld aan economische parameters.
- Bij de eilandgemeenten zijn geen centrale inkoopafdelingen of (muv Texel) inkoopadviseurs. Voor grotere of complexere aanbestedingen worden specialistische adviesbureau's ingehuurd voor ondersteuning bij bestek schrijven en aanbesteden.
- Weinig tot geen beleid, richtlijnen of uitgangspunten rond circulair inkopen en geen circulaire inkoopprocedure.
- Laagste prijs is meest gangbaar bij inkopen en aanbesteden. Algemene heersende veronderstelling dat door duurzaam of circulair het duurder wordt. Terwijl tevens - zowel de landelijke als lokale- ervaring is dat door ontwikkelingen en bewegingen in de markt dit niet altijd het geval is.
- Of circulair/duurzaam onderdeel uitmaakt van inkoop of aanbesteding is nu vooral afhankelijk van:
 - o ambitie, interesse en kennis individuele ambtenaar
 - o of de raad dit in beleid heeft vastgelegd of ambities heeft.
- Gemeenteamtens hebben veel portefeuilles en taken. Kortom veel te doen in te weinig tijd. Circulair is weer iets erbij.
- In praktijk al veel kennis en concrete duurzaam/circulaire activiteiten vanuit de uitgangspunten: goed beheer, gezond verstand en transport van en naar een eiland is kostbaar.
- In praktijk al sprake van samenwerking in aanbestedingen met de ervaring dat vertraging maar vooral juist ook tijdwinst oplevert.
- Beperkt kennisuitwisseling zowel binnen eiland als eilanden onderling over (praktijk) ervaringen.
- Gangbare certificeringen of werkwijzes mbt duurzaam of circulair niet altijd passend bij aard en schaal van eiland. Tegelijk wat slim en praktische is op/voor een eiland botst vaak met wet- en regelgeving.

Ambities; waar worden eilanden warm van?

- Trots op eiland; wij zorgen voor onszelf en ons eiland
- Enthousiast voor groen en natuur, samen leven met natuur
- Schoon en zuinig is een deugd
- Zorg voor plaatselijke economie en eigen ondernemers; alles wat het eiland biedt haalt u elders niet.

Wensen en behoeften

- Duurzaam en circulair is belangrijk, maar moet wel realistisch en uitvoerbaar blijven.
- Concrete praktische ondersteuning bij circulair inkopen.
Handvatten/handboek/factsheet: wat is juiste product /dienst en waar te krijgen?
- Ondersteuning van iemand met een praktische instelling en die de praktijk en reilen en zeilen op een eiland kent en snapt.
- Uitwerking van circulaire criteria en uitgangpunten naar uitvragen, handboeken, bestekken en beoordelingen bij inkopen en aanbestedingen.
- Ondersteuning bij bewustwording en draagvlak binnen de gehele gemeentelijke organisatie. Niet iedereen hoeft circulair specialist te worden. Wel is het van belang met info en aansprekende voorbeelden aan breder draagvlak werken en circulair denken en doen in te bedden in de organisatie zowel ambtelijk als politiek.
- Kennisdeling over circulair inkopen binnen en buiten de gemeentelijke organisatie.
- Samenwerking met werkgroep rond inkoop en aanbestedingsbeleid van Samenwerkingverband de Waddeneilanden.

Wat liever niet?

- Samen optrekken en doen is waardevol, echter dit mag niet ten koste van eigen zeggenschap en identiteit gaan of vertraging opleveren doordat proces door samenwerken langer duurt.
- Huidige werkzaamheden nog complexer maken, waardoor het nog meer tijd en middelen gaat vragen. Wel inspireren, niet frustreren.
- Moet wel praktisch zijn en concrete duurzaamheidswinst opleveren. Niet veel gedoe met weinig impact/duurzaamheidswinst.

2. Bevindingen per eiland

Dit hoofdstuk geeft per eiland enkele specifieke kenmerken en benoemde wensen en behoeften rond circulair inkopen weer.

Texel

Sterktes:

- Vooruitstrevend met circulair inkoopbeleid en actieplan MVOI 2024-2025 (maatschappelijk en verantwoord opdrachtgeven en inkopen)
- Op ‘syn texels’, zorgen voor ons en ons eiland brengt focus en aandacht op lokaal hergebruik en innovatieve oplossingen.

Wensen en behoeften:

- Vertaling van beleid naar concrete uitvoeringsrichtlijnen en handvatten.
- Meer uniformeren en samenwerken op en buiten het eiland met NH gemeentes

Vlieland

Sterktes:

- Duurzaamheidsambities op eiland mits realistisch en uitvoerbaar.
- Imago Groen eiland en ambitie bij kopgroep te horen, daarmee bereidheid voor proeven en pilots.

Wensen en behoeften:

- Bruikbare handvatten en instrumenten (standaard documenten en templates) voor inkopen. Ambitie opschrijven is de eerste stap maar hoe concreet in de praktijk praktisch aan de slag.
- Laagdrempelige inspiratiesessies en kennisdeling binnen gemeente.

Terschelling

Sterktes:

- Convenant Schoon en emissieloos bouwen ondertekend
- Verduurzamen in praktijk opgepakt als onderdeel van goed beheer.

Wensen en Behoeften:

- Handreikingen en praktische info bij circulaire inkopen en aanbesteden.
- Samenwerking om uniforme vragen en eisen te stellen aan ondernemers zodat voor lokale partijen interessant wordt te innoveren en te investeren.

Ameland

Sterktes:

- Sterke focus en veel ervaring en ambitie met energieneutraliteit
- Praktische kennis en activiteiten op de gemeentewerf. Duurzaamheid verweven in dagelijkse praktijk.

Wensen en behoeften

- Enthousiameren, kennis delen en ontzorgen rond circulair inkopen.
- Ondersteuning bij (subsidie) aanvragen voor circulaire initiatieven.

Schiermonnikoog

Sterktes:

- Ambitie voor circulariteit opgenomen in beleid en financieel kader.
- Ervaring en ambitie met circulair inkopen onder andere bij openbare ruimte.

Wensen en behoeften:

- Centrale vraagbaak voor praktische vragen.
- Handvatten/checklisten voor eenvoudige en haalbare circulaire inkopen en aanbestedingen.

3. Conclusie en aanbevelingen

Deze verkenning laat zien dat de Waddeneilanden op verschillende niveaus actief zijn met circulair inkopen. Waar enkele eilanden al beleidslijnen hebben staan, staan andere gemeenten nog aan het begin van dit traject. Tegelijkertijd zijn gemeenten in de praktijk wel al actief met duurzaam en circulair inkopen. Dit is veelal situatie- en persoons afhankelijk en niet in structuur of beleid gevat. In het ambtelijk apparaat is over het algemeen beperkt tijd en middelen voor veel taken en onderwerpen. In circulaire economie verdiepen en toepassen bij inkopen wordt gezien en ervaren als weer iets erbij. Daarbij is de ambitie en houding van de raad ten opzichte van circulair inkopen een belangrijke factor of bij inkopen en aanbestedingen circulaire aspecten ingebracht worden.

Tegelijk is een groeiend besef dat duurzaam en circulair beleid en uitvoering zowel een kans als een must is voor overheden in de toekomst. De maatschappij en markt beweegt; je kan en wil als gemeente daarin mee gaan. Tevens is ook breed gedragen dat het een bredere blik vraagt dan inkopen. Er is meer nodig: verantwoord en goed opdrachtgeven. Dat vraagt om een mindset, zowel ambtelijk in beleid en uitvoering als in de politiek. Circulair inkopen begint daarmee niet pas bij de inkoper, dat begint bij de interne opdrachtgever en vraagt aandacht in het hele inkoop- en aanbestedingsproces. Dit maakt dat we aansluitend bij landelijke en regionale ontwikkelingen spreken over circulair opdrachtgeven en inkopen.

Kennis en praktisch ontzorgen zijn de belangrijke aspecten om circulair opdrachtgeven en inkopen op alle eilanden te versnellen. Dit in de vorm van hands-on ondersteuning, kennisdeling en vooral samenwerking bij uitwerken van beleid en concrete inkoop- en aanbestedingsprojecten die nu spelen. Samen weet en kan je meer. Ga het samen doen en die versnelling in gang zetten.

Hierna staan praktische aanbevelingen nader toegelicht om dit samen met ondersteuning vanuit de Regio Deal de Waddeneilanden op te pakken.

3.1 Ondersteuning en kennisdeling

- **Centrale vraagbaak voor circulair opdrachtgeven en inkopen.** Aanstellen van een kennispersoon die gemeenten concreet bijstaat en praktische vragen beantwoord over circulair inkopen, aanbestedingen en Europese regelgeving. De kennispersoon is in staat ondersteuning te bieden bij de vertaalslag naar praktijk en hands-on begeleiding te bieden bij praktische vragen over 'waar en welk' product beste inkopen tot uitvragen en aanbestedingstrajecten. Deze kennispersoon is tevens aanjager en trekker voor de activiteiten onder (gezamenlijk) aanbesteden en afstemmen
- **Expertgroep.** Met oog op borgen en beklijven van kennis en ervaring als ook een goede wisselwerking en feeling met wat leeft en speelt op de eilanden is het waardevol naast de kennispersoon een expertgroep in te stellen. Daarin neemt van elk eiland 1 persoon plaats. Die persoon fungeert als inspirator, ambassadeur en eerste aanspreekpunt voor circulair inkopen en wordt praktisch ondersteund door de kennispersoon. Vanuit het Samenwerkingsverband de Waddeneilanden wordt een 'nieuwe' werkgroep inkopen en aanbesteden opgezet. Het is praktisch en slagvaardig hierbij aan te sluiten en binnen deze nieuwe werkgroep circulair inkopen een stevige positie te geven.
- **Gezamenlijke toolbox en best practices.** Een digitale omgeving met praktische handvatten, instrumenten, checklisten en inspirerende voorbeelden. Voor veel 'kleinere' producten zoals kantoorartikelen, catering en schoonmaakproducten zijn alternatieven beschikbaar. Om deze meer circulair in te kopen en opdrachtverlening is laagdrempelig aantrekkelijke informatie nodig in de vorm van (digitaal) handboek of factsheet met praktische alternatieven en waar te verkrijgen. Daarnaast is het wenselijk voorbeelden van uitgewerkte circulaire aanbestedingen zoals bijvoorbeeld voor koffiebekers en bedrijfskleding. Indien mogelijk basis standaard bestekteksten en kaders voor circulair aanbesteden en inkopen. Een afwegingskader om te komen tot juiste keuze voor inkopen van bijvoorbeeld kantoorartikelen. Inzicht geven in relevante financiering en subsidieregelingen voor specifieke productgroepen of diensten uit Nationale financiering en Europese fondsen. In de praktijk zijn al diverse (digitale) infobronnen als de landelijke site www.ikwilcirculairinkopen.nl en de [kennisbank van Circulair Friesland](#). Het is praktisch hier gebruik van te maken en met waddeneiland specifieke behoeften op aan te vullen of aan te sluiten.
- **Gezamenlijke inspiratie en opleiding/scholing.** Binnen de gemeenten zijn diverse personen actief met inkopen. Het voert te ver iedereen in detail mee te nemen in circulair inkopen; niet iedereen hoeft circulair specialist te worden. Om gemeenten mee te nemen in kansen en mogelijkheden is het wel waardevol om op aansprekende wijze de interne organisatie mee te nemen in circulair inkopen. Dit kan door laagdrempelige inspiratie en informatie over Circulaire Economie en Circulair inkopen en het organiseren van trainingen en workshops over circulair inkopen, naar voorbeeld van de basiscursus circulair inkopen en de Friese Circulaire Inkoopacademie. Daarnaast is het interessant onderling tussen de eilanden de praktische kennis en ervaringen uit te wisselen door jaarlijks een eiland te bezoeken en van elkaar te horen en te leren.

3.2 Samen circulair opdrachtgeven en inkopen

- **Uitwerken en monitoren van doelstellingen en uitgangspunten duurzaam en circulair opdrachtgeven en inkopen.** In het concept aanbestedings- en inkoopbeleid van het Samenwerkingsverband de Waddeneilanden voor de vier Friese eilanden staat vermeld: *op het gebied van duurzaamheid en circulariteit sluit de Aanbestedende dienst in beginsel aan bij het Samenwerkingsproject Circulair inkopen dat valt onder de Regio Deal.* Het uitwerken van doelstellingen en uitgangspunten voor duurzaam en circulair opdrachtgeven en inkopen zal verder uitgewerkt moeten worden. De ambitie en het beleid van de eigen gemeente blijft leidend bij de bepaling hoe hoog de lat daadwerkelijk gelegd wordt in uitvragen en beoordelen. Bijvoorbeeld een uitgangspunt bij circulair inkopen kan zijn zo hoog mogelijk op de R ladder scoren. Hoe dit mee te wegen is per inkoop of aanbesteding te bepalen. Het is tevens van belang met de eilandgemeenten te bepalen hoe deze doelen te monitoren. Zodat ook daadwerkelijk is te toetsen en duiden waar de gemeenten staan ten aanzien van circulair opdrachtgeven en inkopen. Texel en Schiermonnikoog doen dit al op verschillende abstractieniveau's. Daarnaast zijn en worden regionaal en landelijk de nodige instrumenten ontwikkeld om beleid en uitvoering te toetsen en verantwoorden ten aanzien van duurzaam, maatschappelijk verantwoord en/circulair. Brede welvaarts indicatoren worden daarbij steeds vaker omarmd.
- **Inkoopprocedure per eiland nader in kaart brengen en faciliteren.** De processtappen te doorlopen bij een inkoop of aanbesteding nader beschouwen en waar mogelijk invoegen op welke momenten keuzes rond circulair ingebracht of ingebed moeten worden. Hierbij ook concrete uitvoerings-richtlijnen definiëren. Want ambitie en uitgangspuntenambitie is mooi, maar hoe gaat dat dan concreet in de praktijk? Hoe vraag je uit, hoe beoordeel je aanbiedingen.
- **Doen ! Waar mogelijk samenwerken bij opdrachtgeven en inkopen.** Aan de slag met hulp van de adviseur in concrete uitvragen of aanbestedingen die al op de planning staan daar circulair in gaan meenemen. Op een praktische slagvaardige manier. Voor producten of diensten die op meerdere eilanden nodig zijn en waarvan het de ambitie is deze meer circulair aan te besteden hierin samen optrekken. Te denken valt aan bouwmaterialen en voertuigen. Door middel van zogenaamde buyersgroepen deze opdrachten samen onder begeleiding uitwerken. Voordeel voor de eilanden is dat een aanbesteding die toch al gedaan moet worden nu onder begeleiding wordt uitgevoerd. Daar hebben betrokken gemeenten direct baat bij. Daarnaast landt ook de kennis bij het eiland. Hierbij ook tevens gezamenlijk verkennen van subsidiemogelijkheden voor circulaire projecten en inkopen.
- **Samen optrekken met andere overheden en terreinbeherende organisaties en daarmee verduurzamingslag stimuleren bij lokale ondernemers.** Samen optrekken met onder andere Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten en Waterschappen door dezelfde inkoop vragen en -eisen te stellen. Dit is stimulant voor lokale ondernemers om te innoveren en investeren in meer circulaire en duurzame oplossingen.

4. Vervolgstappen: de roadmap

Om circulair opdrachtgeven en inkopen nader vorm en inhoud te geven zijn in samenspraak met de vijf waddeneilanden de volgende stappen wenselijk.

1. Afstemming met betrokken gemeenten over deze bevindingen en aanbevelingen.
2. Vanuit het Samenwerkingsverband de Waddeneilanden wordt een nieuwe werkgroep inkopen en aanbesteden ingesteld (in opvolging van de werkgroep inkopen die het opstellen van het nieuwe inkoop en aanbestedingsbeleid begeleidde). Het is van belang om in samenspraak met het Samenwerkingsverband te zorgen dat binnen deze nieuwe groep de trekker en aantal deelnemers affiniteit en/of kennis hebben van circulair opdrachtgeven en inkopen.
3. Vanuit de Regio Deal de Waddeneilanden een circulair inkopen projectleider aantrekken die tevens fungeert als inkoop- en aanbestedingsadviseur. De projectleider heeft kennis van circulair inkopen en vooral ook hoe het op een eiland 'werkt. De projectleider ontwikkelt in samenwerking met de 'nieuwe' werkgroep inkopen een circulair netwerk en werkwijze op de eilanden. Daarnaast is hij/zij circulair vraagbaak en specialist en gaat per eiland hands on maatwerk leveren met praktische ondersteuning en kennisdeling. Waar nodig wordt inhoudelijke expertise aanvullend in huis gehaald.
4. Uitwerking van het onderdeel circulaire economie in het nieuwe inkoop- en aanbestedingsbeleid door projectleider in co-creatie met de werkgroep:
 - a. Definiëren van concrete circulaire ambities en doelstellingen per eiland;
 - b. Opstellen van heldere circulaire criteria en eisen voor inkopen en aanbestedingen.
 - c. Integreeren van monitoring en meetbare doelstellingen voor circulaire prestaties.
 - d. Afspraken maken over standaardisering van circulaire voorwaarden binnen de Waddeneilanden.
 - e. Koppelkansen zoeken met Sustainable Development Goals (SDG's en andere initiatieven zoals bijvoorbeeld Convenant Schoon en Emissieloos Bouwen en Circulaire Deal Secundaire Bouwmaterialen NHN

Door samenwerking en gerichte ondersteuning kunnen de Waddeneilanden een voortrekkersrol vervullen in circulair opdrachtgeven en inkopen en bijdragen aan een duurzame en zelfvoorzienende regio.